

KÉPZŐMŰVÉSZET

MŰTEREMLÁTOGATÁS

Samu

Katalinnál

Mielőtt valaki fölfedezné, hogy család van a dologban, megmondom magam: nem is voltunk a műteremben. A susáni csipkés elejű házra is nehezen találtunk rá, mert az új címet fejből nem tudják még megmondani Vásárhelyen. Nagy szerencsénk, hogy csak a kapunak rontottak a kutyák, ahol először csöngettünk, és nem nekünk. Nem jött ki senki, tehát nincs itthon. Álljunk meg! Hátha rossz az útbaigazítás. Ha viszont rossz, ki tudná megmondani a jót? Mostanában költözött. Semmi baj, csak a közönséges észjárás kell elővinnünk. Ha új lakó az utcában, és ráadásul olyan „bold” mesterséget űz nő léte, mint a szobrászat, akkor eligazít az első ember. Mondja is: menjenek tovább, a kétaablakos, sárga végű házba. Otthon találják. Úgy is lett.

Amíg ezt végiggondolja az ember, nem győzi öltögetni a kérdéseket.

— Miért nem a műteremben? Szép, tágas, és lakás is van hozzá.

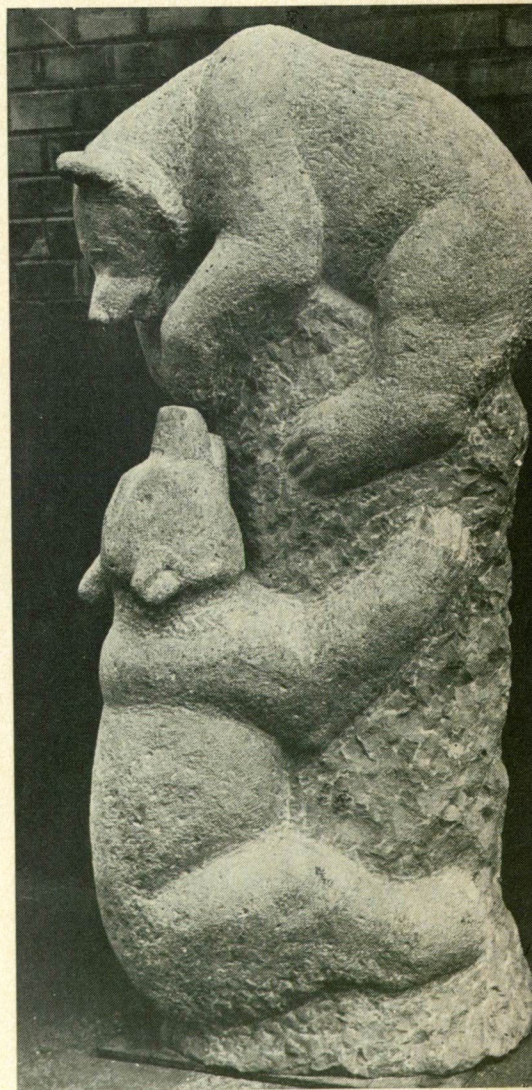
— Több baja van: műteremnek kicsi, fűteni nagy. Csak mintázni lehet benne, kis darabokat faragni. És nincsen hozzá kert.

— Salátának, babnak?

— A köveknek. Nekem köveim vannak, és a köveknek, meg az elkészült munkáimnak is hely kell. Isten tudja, hányszor kerülgeti a szobrász a követ, mire meglátja, mi van benne, mit lehet kifaragni belőle. A műterem előtti faragóteret bekerítettem, de nagy fölfordulás lett belőle. Pedig elmentem a tanácshoz, megkérdeztem. Szóbeli engedélyt adtak rá, azt mondták, írásos nem is kell hozzá. Másik ember jött a tanácshoz, az meg azt mondta, vagy leszedetem, vagy szétszedik ők. Ha nem bontom le, én fizetem a munkát is, meg a büntetést is. Lebontottam, de sokszoros

SAMU KATALIN
MUNKÁI

árat fizettem érte: mindenki bejárhatott, három nagy gipszszobrot darabokra tördeltek a gyerekek, és szét is hordták. Volt egy kőszobor is, puha kőből, téglával simára dörzsölték, füleit leverték, szemeit kivésték. Újra kellett faragnom. Ezután jött a java: egyik gyűlésről hozták a hírt, valaki fölszólt, milyen hanyagok a művészek, minden szobrot széjjelhagynak, hadd rongálják a gyerekek. Még azt is az én rovásomra írták, hogy az én szobraim darabjaival szórták tele a parkot. Ha valaki eljön, és megkérdezi, mi történt, biztosan belátja, a körülmények váltak lehetetlenné számomra, de könnyebb volt a fölülről jövő ráolvasás. Mi mást tehettem volna, elhatároztam, veszek egy kertes házat, ahol a munkámban nem zavar senki.

Sok bajjal jár a kertes ház is, sokszázados hagyomány szerint építették, ember, állat hajlékának, és nem gondoltak rá, hogy szobrász lakja majd. Idő kell, amíg minden megtalálja benne a helyét. Aki azonban úgy fordítja a szót, hogy azért is kellett a csipkés ház, mert Susánt nehéz elhagyni, talán az se téved nagyot. Csak egy ugrás ide a Mátyás utca, ahol az előző ház volt.

Miután tisztázódott, hogy a benti házat fűteni drága, ezeröttszáz forintot is kitesz egy hónapban, csak megkérdezem, mennyit keres egy szobrász Vásárhelyen, ha Samu Katalinnak hívják?

— Két-háromezer forintot legföljebb. Havonta.

— Megrendelései?

— Vannak. Most is a zsűrit vártam, futottam is, amikor a csöngőt megnyomta. Mára ígérték, hogy jönnek. Maszekok is járnak, de nem szeretem őket. Be akarnak csapni. Volt egy a múltkor, azt mondja az egyik szobromra, húsz forintot sem ér. Úgy kivágtam, mint a huzat. Nem gorombán, nem veszekedtem, csak azt mondtam neki: nézze, uram, ha magának ennyit ér, legjobb, ha békén hagy. Úgy képzelte, én neki adom húsz forintért, ő meg eladja kétezerért. Förtelem, hogy mik vannak a műkereskedelemben! Győzködik velem egy másik, hogy sokszorosítsam ezt a figurát, és áruljuk ötszáz forintért. Alaptag vagyok, szövetségi tag is, kapok munkaelosztást.

— Tehát megél a szobrászathól?

— Meg.

(Többszöri kérésére beszélgetésünk egy részét most elhallgatom. Pár évvel ezelőtti anyagi helyzetéről volt szó. Álljon itt helyette rövidke összefoglalás.)

— Voltak rendkívül nehéz időszakok is. A családban egymás után haltak el azok, akik igen kedvesek voltak nekem, édesanyám is beteg volt. A kiadások megduplázódtak, más mellékes munkát is kellett vállalnom, a tanításon kívül is, de semmiképpen nem akartam szobraimát értékük alatt eladni, és a „piac” diktálása szerint dolgozni. Már elmúlt az anyagi szorítás. Egy hasznom azonban ebből is lett, sok embert megismertem közben.

Fényképeket mutat. Minden eddigi jelentősebb munkájáról van képe. Csikók, kutyák, medvebocok — játszótereken, óvodák előtt, iskolák kapujában állnak. Gyerekszobor Öcsödön, lányszobor Mindszenten, könyvvel, de több az állatfigura, mint az ember. Erre rá kell kérdezni.

— Én szobrász nem akartam lenni. A tanárok rábeszéltek, a család meg le akart beszélni róla. Ha annyira a kezem után akarok megélni, menjek el a majolikába, írókázónak! Kimondjam, ne mondjam? Szépen mondom inkább: előítélettel voltak a pálya iránt. Nem stabil, nincs állandó kereset, nem rendes embernek való. Nem mondták ki szóval soha, de érezni lehetett, szélhámosok pályájának gondolták. Úgy lehet itt majd csak érvényesülni, mint a színészeknél. Úgy gondolták, minden sógor-koma-jóbarát alapon megy. Jó, hogy éreztettem velem, mert ezt az utat azóta se járom. Vagy garancia a munka, vagy nem, de semmi összekötetés, semmi lepénzelés. Néha hallani olyat, hogy na, építész úr, jó barátom, szerezz valami munkát nekem, és tiéd a húsz vagy harminc százalék. Nem tudom elképzelni, hogy én valaha is kimondjam ezt a számon, de ne húzzunk át erre az oldalra, maradjunk inkább ott, ahonnan a kérdés indult: tanyán nőttem föl, tanyai embernek pedig az állat valóságos családtag. Hamarabb megfigyelhettem az állatot. Ember a pusztán ritkán volt olyan közel hozzám, mint a borjú, a kutya, vagy a ló. Az embert egyébként is zavarja, ha tudja, hogy le akarom rajzolni. Mindent úgy kell ellesnem. Az állat ellen-

ben nem tudja, mit csinálok vele. Másrészt viszont engem is zavart, ha valaki meg- nézte, milyen lett a rajz. A főiskolán is zavart, amikor társaim beleszóltak a mun- kámba, csípős megjegyzéseik tüskéje mostanáig bennem maradt. Elég ebből annyi, hogy az állatot én legalább tizenöt évvel hamarabb ismertem meg — már ami a művészi megismerést illeti.

— Minden szobrán minden állat: kölyök. Játék van bennük, de nem föltétlenül úgy, hogy játék közben „kapta el” őket a szobrász, inkább a maga játékos kedvét faragta beléjük. Ellenben az ember szobra, még ha gyerekeimberről van is szó, komoly.

— Más az ember, ott nem lehet. A kisgyereknél talán igen. Most van egy ter- vem, gyerek ül a fán, alatta a kutya. A gyerek és az állat kapcsolatát szeretném érzékeltetni vele.

— Az első szoborbéli kiskutyáról mit mondana most, sok év után?

— Összesen három kiállításról zsűriztek ki, és ez az első, amit megvett a Nem- zeti Galéria.

— Elkeseredett, amikor félretette a zsűri?

— Nem.

— Hősies a válasz, de nem hiszem.

— Pedig igaz. Borsos Miklós tanított minket, és a szobrászaton kívül sok min- denre fölkészített. Az életben buktatók is lehetnek, de ha tudjuk, hogy jó úton járunk, ne térisen le bennünket semmi. A dicséret is lehet buktató, a karriervadá- szat is, és az elmarasztalás is. Ha cikket ír egy újságíró, ha jön a tévériport vagy a művészettörténész, és mind mond valamit, nem szabad, hogy befolyásoljon mun- kánkban. Vannak, akik úgy dolgoznak, ahogy a szelek fújnak, ne utánozzuk őket, mert epigon van éppen elég. Aki megteheti, maradjon egyéniség, legyen saját hangja, és őrizze meg végig.

— Sikerült megőriznie?

— Ezt én nem tudhatom.

— Itt a szegedi csikó képe, Újszegeden van a szobor. Mikor látta?

— Három éve lehet.

— Megsimogatta?

— Nem, csak elkeseredtem. Akár anyakönyvi csikónak is nevezhetnénk, mert minden gyerek beleírja a nevét. Alumíniumból van, ezüstfóliával bevonva, egy kis szög is átüti a felső réteget. Sokat árt minden belevéselt betű, előbb-utóbb megeszi az idő.

— Van itt fénykép eleven lóról is.

— Saját lovam volt, a Csuti.

— Mi célból?

— Annyi ló fölhalmozódott a gépesítéssel, hogy vágni se győzték. Nyolcvan-száz összezárva egy karámba, egész télen csupa szalmát ettek, majdnem megfagytak. Mentem egyik ismerősömhöz, régi edényt kerestem, látom, egy nagyon értelmes fejű csikó néz ki az istállóból. Éppen csikóra volt megbízatásom, Mátraházára kellett a szobor. Eljöhettek máskor is, hogy rajzolgassam? Odajártam, de a végén már a fa- rakás tetejére kellett fölmásznom, mert mindig utánam jött. Volt iskolatársam mondta, eladó, vedd meg. Mit eszik egy ilyen ló? Naponta egy összemarék kukorica és két kéve leveles szár elég. Megvettem szegényt, ne várja, amíg hely üresedik a vágóhídon. Hozzászoktattam a nyereghöz, tanítottam mindenre, kocsiba is fogtam. Szép szóra nagyokat futtattam. Mindig engedelmes volt. Őt esztendeig volt az enyém.

— Mi lett vele?

— Istállóknak nem volt, mindennap elmenni hozzá igen nagy gond lett. Az istálló- bér száz forint, nem sok, de mindjárt többet eszik a jószág, ha más eteti. Eladtam Nagyvázsonyba, lovardába.

— Nem is látta azóta?

— Dehogynem! Megyek egy év múlva, meglát, megismer. Csontig hasító szemre- hányás a szemében: miért adtam el?

— Saját vezeklés talán? Ló és a szemrehányás?

— Akinek nem volt lova, az nem érti. Higgye el, hogy az igazat mondom. Tudja, mikor nézett még így rám? Amikor először árultam, jött egy ember, azt mondta, megveszi, de tanítsam meg szántani. Két napra fuvaros keze alá adtam, hogy szántson vele. Kikészült szegény, enni se tudott. Visszanézett, lehúzta a fülit, fölhúzta a száját, a fogát vicsorgatta. A mérhetetlen harag és megvetés jele volt ez nála. Ha szólni tudott volna, egyetlen szavával agyonvág. Így nézett rám Nagyvázsonyban is. Békítgettem, cukrot is vittem neki, hiába. Elkértem, hadd kerüljek vele. Csutikám, szaladjunk! Azelőtt ennyi elég volt neki, most nem futott. Lelkileg volt megtörve szegény.

(Ha én lennék a szobrász, kőbe faragnám, és ezt a címet adnám neki: Vezeklés, lóháton.)

— További sorsa?

— Megvette egy osztrák a feleségének, nászajándékba, ötvenezer forintért. A teli-
vérek rátartisága volt benne. Egyszer egy ismerős megverte. Ülhetett az akárhány-
szor a kocsira, az én lovam nem húzta. Meg se mozdult. Legyökerezett a lába. Ha
még megvan, most tizenhét éves.

— Melyik az igazi Csuti-szobor?

— Nincsen ilyen, de sokban benne van. Viszont több rajzom is van róla.

— Nagyon ügyetlen kérdés következik. Azt tudom, a kicsi kőből kis szobor lesz,
a nagyból nagy is lehet. A csikók, kutyák, bocik kicsik, a mackók nagyobbak. Bírja
ezt erővel egy nő?

— Egyre nehezebb. Eddig is nagyoltattam az állami megbízatásokat, csak az
utolsó réteget faragtam, de most már oda jutottam, gépet is kellett vennem hozzá.
A kisebbeket teljesen én faragom most is.

— Ez sem művészi szempont: a legnagyobb szobra?

— Álomban él. Meghívtak Villányba, abba a kőbányába, ahol szobrokat farag-
nak az emberek. Itt a lehetőség! Emlékezetemben megjelentek India óriási szobrai
az elefántokról, Egyiptomban pedig ott van a hatalmas Ramszesz-szobor. Ha én itt a
bányában kifaraghatnék egy világnagy lovat! Nem egy kőből, mert akkora itt nin-
csen, de összeraknám darabokból. Hat hetem volt, az elképzelt lónak csak a fejét
csináltam meg, de az is százharminc centi. Olyan volt, amikor faragtam, mintha
a nagy ló mászott volna elő a sziklából.

— A folytatás?

— Le kellett mondanom róla.

— Kutya is, borjú is, csikó is volt a tanyán, de medve nem volt. Mackós Samu-
szobor viszont van Szegeden, Fábiansebestyénben, Kőszegen, Felsőszentivánon, és ha
az építési kereslet nem csappan, biztosan lesz több is. Honnan a hozzá való tapasztalás?

— Jártam az állatkertet, még főiskolás koromban.

— Minden fölállított szobrával elégedett? Oda mindig azt akarta?

— Sokszor igen, néha nem. Az egyik iskola elé kértek egyet. Olyan gyerekek
laknak ott, akiknek se apjuk, se anyjuk. Elhagyták őket. Először anyát gondoltam
oda, gyermekeivel, szoborban. Meggyőztek, hogy mindenhová jó lenne, de oda semmi-
képpen nem. Fájdalmat okoznék vele, minden gyerek az anyjára gondolna, akiről
rossz emléke van. Olyat csináljak, ami kedves, amivel játszani is lehet! Láttam az
állatkertben egy mackót, hordót adtak be neki, azon mászkált. Én gömböt tettem alá,
de két szobrot faragtam belőle. Odámennek, simogatják őket, fölmásznak rájuk.

— Látom a fényképen, ha farag, hékóti a száját, mint ápolónő a szülészetén.

— Ártalmas mesterség a mienk, sok por lehet már az én tudómben. Van persze,
aki ötször annyit nyel, mégisincs baja.

— Ha veszélyes és nagyon nehéz, akkor mi a jó benne?

— Az eredmény.

— Vásárhely?

— Nekem jó. Csönd van, lehet dolgozni.

— Sok szobra van állatról is, emberről is. Melyiket szereti jobban csinálni?

— Ebben is, abban is a karaktert keresem. Ha megragad, ha érdekeset találok benne, megmintázom. Két egyforma nincsen emberben sem, állatban sem. Kimondottan élvezem, hogy egy pocok malac, amiben más csak azt nézi, lesz-e belőle jó hízó, lehet sunyi, lehet rafinált, lehet értelmes, kedves, és formailag szép.

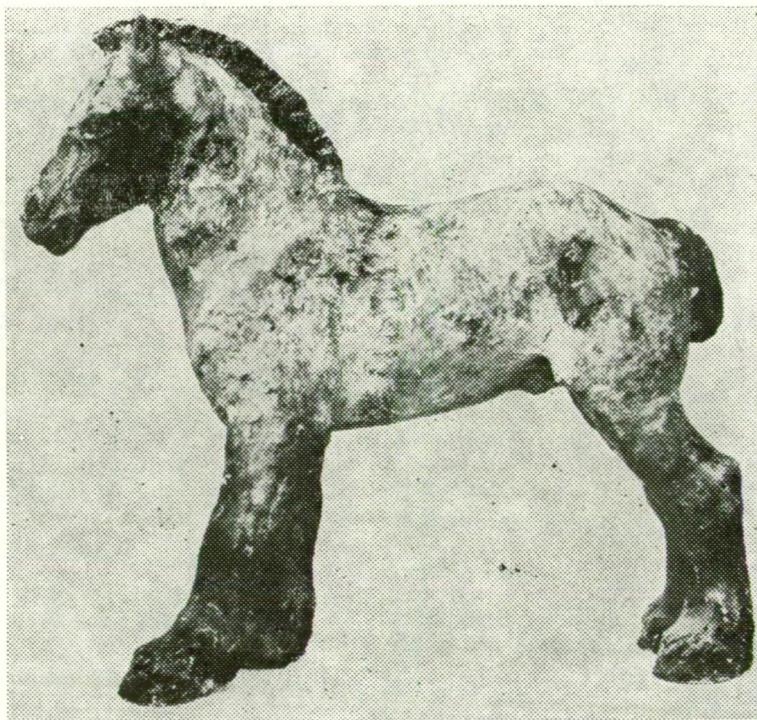
— Mondta, nem szobrász akart lenni. Mi inkább?

— Állattenyésztő agronómus.

— A pályamódosítás?

— Elsős gimnazistaként második díjat nyertem egy lószoborral. Főfigyeltek rám a tanárok, biztattak. Tápai Antal szegedi szakkörébe kerültem, egy évig tanultam ott, tehetségkutatók jöttek, főiskolára hívtak. Álmodni se mertem, hogy én valaha is oda jutok. Ha nem állnak mellém, ha nem biztatnak, nem is vágok neki.

HORVÁTH DEZSŐ

SAMU KATALIN: CSIKÓ